

ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΖΩΗ

ΠΑΛΑΙΟΝ ΒΑΡΙΕΤΕ: Ἡ «Κατοχή» ἱστορική σκηνογραφία εἰς πράξεις τέσσαρας μετὰ προλόγου εἰς πράξιν, ὑπὸ Γερασίμου Βώκου

Η ΣΚΗΝΗ εἰς τὰς Ἀθήνας, τὸ 1854. Εἰς τὸ ἱστορικὸν καφενεῖον τῆς «Ὠραίας Ἑλλάδος», οἱ θαμῶνες συζητοῦν μὲ φόβους καὶ μ' ἐλπίδας Διότι ἡ κατάσταση εἶνε κρίσιμη Ἐπωφελούμενον τῆς περιπλοκῆς τῆς Τουρκίας μετὰ τὴν Ῥωσίαν, τὸ ἐλευθέρων Κράτος ἐξαποστέλλει ἀνταρτικὰ σώματα εἰς τὰς ἐπαρχίας, νὰ τὰς ἐπαναστατήσουν καὶ νὰ τὰς ἐλευθερώσουν. Τὸ τολμηρὸν κίνημα εὐνοεῖται ἀπὸ τὸν Βασιλέα. Ἄλλ' οἱ ὑπουργοὶ δὲν εἶνε ὅλοι συμφωνοί. Δύο-τρεῖς διατάζουν, φοβισμένοι ἀπὸ τὴν ἐχθρικήν στάσιν τῶν Δυνάμεων, καὶ προπάντων τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γαλλίας. Ἐκ τούτου οἱ φόβοι ἄλλ' ἢ Ῥωσσία κατ' ἀνάγκην θὰ εἶνε εὐνοική καὶ ἐκ τούτου αἱ ἐλπίδες. Ἡ ἀγωνία τῶν γερόντων ἐκείνων καὶ τῶν νέων πατριωτῶν, τῶν ἐμφορομένων ἀπὸ τὴν Μεγάλῃ Ἰδέαν. ἔχει κορυφωθῆ. Τί θὰ γίνῃ; τί πρέπει νὰ γίνῃ; Ἄλλ' ἔρχεται ἡ μεγάλη εἰδησις· τὴν φέρει ὁ μοιραρχος Παλάσκας: Ὁ Βασιλεὺς τὸ θέλει! Ὁ Βασιλεὺς τὸ εἶπε καὶ ὅ,τι λέγει ὁ Βασιλεὺς ἐκεῖνο γίνεται Ἐμπρός! εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ... Τὴν στιγμὴν ἐκείνην διέρχονται ἀντάρται, ἀναχωροῦντες ὑπὸ τοὺς ἦχους τῆς μουσικῆς. Κάθε διαταγὴ ἐκλείπει. Ὡς εἰς ἄνθρωπος, οἱ θαμῶνες τῆς «Ὠραίας Ἑλλάδος» ἐγείρονται νὰ τοὺς προπέμψουν μ' ἐνθουσιώδεις ζητωκραυγὰς. Κ' ἐνῶ ὁ διδάσκαλος Γεννάδιος, διατακτικὸς πρὸ ὀλίγου ἀκόμῃ, παρασύρεται τώρα καὶ αὐτός, καὶ ἐκχύνεται εἰς ὠραίους πατριωτικὸς λόγους, καλυπτομένους ἀπὸ τὰς ἰαχὰς τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, ἡ αὐλαία πίπτει.

Αὐτὸς εἶνε ὁ πρόλογος. Σύντομος, πυκνός, τεχνικώτατος, μᾶς παρουσιάζει τὴν φυσιογνωμίαν τῆς ἐποχῆς καὶ τὴν εἰκόνα τῆς καταστάσεως μᾶς διδὲι ὅ,τι χρειάζεται διὰ νὰ ἐνοήσωμεν τὸ δρᾶμα ποῦ τὰρόχη. — ἢ μάλλον ποῦ ἤρχισεν ἤδη, διότι καὶ ὁ πρόλογος ἀποτελεῖ μέρος ἀναπόσπαστον, σκηνογραφίαν ἀπαραίτητον. Εἶνε τὸ κοινωνικὸν περιβάλλον, τὸ ἔξωθεν, τὸ ὁποῖον ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῶν ψυχῶν, τῶν λογισμῶν καὶ τῶν πράξεων τῶν δύο ἡρώων, τοῦ Ὄθωνος καὶ τῆς Ἀμαλίας. Αἱ δύο αὐτὰ μεγάλα φυσιογνωμίαι εἰς τὸ δρᾶμα ἀποτελοῦν ὡς ἓνα ἄνθρωπον, ὡς ἓνα ἥρωα τραγικόν. Ὁ Ὄθων γνωρίζει βέβαια καὶ διαταγμούς ἄλλ' ἢ Ἀμαλία εἶνε ἀδίστακτος, σταθερά, θαρραλέα· στηρίζει τὸν Ὄθωνα ὅταν κλονίζεται τὸν ἐμψυχώνει, τοῦ μεταδίδει ὅλην τὴν τὴν δύναμιν καὶ τὴν θέλησιν Μόνον ἡ φιλοπατρία εἶνε κοινή καὶ εἰς τοὺς δύο, ἢ λατρεία τῆς Ἑλλάδος, ἢ θρησκεία τῆς Ἰδέας, ἢ ἄνευ συμφέροντος, ἄνευ ὀπισθοβουλίας. Οὕτω τοὺς δύο αὐτοὺς ἀνθρώπους, τοὺς διαφορετικούς, τοὺς βλέπομεν εἰς τὸ δρᾶμα νὰ ἐνεργοῦν κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον πρὸς ἓνα σκοπόν. Τόσον, ποῦ δὲν εἰξεύρομεν πλέον ποῖος εἶνε ὁ δυνατότερός, ὁ εὐγενέστερος, ὁ ὀρητικώτερος, ἢ ἂν θέλετε καὶ ὁ τρελλότερος. Εἰς τὴν πρώτῃν πράξιν, ὁ πρέσβυς τῆς Γαλλίας, κυνικός καὶ αὐθάδης ὑπὸ ἐπίπλαστον εὐγένειαν, ἀναχωρῶν ἀπὸ τὴν ἰδέαν ὅτι οἱ Βασιλεῖς προσποιῶνται τοὺς φιλοπολέμους διὰ νὰ εὐχαριστήσουν τὸν λαὸν καὶ νὰ σώσουν τὴν κινδυνεύουσαν δυναστείαν των, προτείνει εἰς τὴν Ἀμαλίαν νὰ τοὺς ὑπερασπισθῇ

κατὰ τοῦ λαοῦ διὰ γαλλικῶν στρατευμάτων, ἂν ἤθελαν νὰ ὑποχωρήσουν, νὰ ἀνακαλέσουν τοὺς ἀντάρτας καὶ νὰ ἡσυχάσουν. Καὶ ἡ Βασίλισσα ἀπαντᾷ μετὰ τὴν ἰδίαν σταθερότητα καὶ μετὰ τὴν ἰδίαν ἀγανάκτησιν, μετὰ τὴν ὁποίαν καὶ ὁ Ὄθων, εἰς τὴν δευτέραν πράξιν, πρὸς τὸν πρέσβυν τῆς Ἀγγλίας, ἐρχόμενον μετὰ τὸ ἴδιον πνεῦμα καὶ μετὰ τὴν ἰδίαν αὐθάδειαν, νὰ τοῦ ἐπιβάλλῃ τὴν ὑποχώρησιν μετὰ ἀορίστους ὑποσχέσεις περὶ βελτιώσεων τὰς ὁποίας θὰ ἠναγκάζετο διῆθεν ἡ Τουρκία νὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὰς ὑποδούλους ἐπαρχίας. Καὶ αἱ δύο αὐτὰ σκηναὶ μετὰ τοὺς πρέσβεις, ἢ μία εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς Βασιλίσσης, ἢ ἄλλη εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ Βασιλέως, εἶνε μετὰ θαυμασίαν τέχνην ἀπεικονισμέναι καὶ ἀποτελοῦν τὸ ἀνθίσμα τῶν δύο τούτων ὠραίων πράξεων, εἰς τὰς ὁποίας διαλάμπει ἡ φιλοπατρία, ἡ εὐλικρίνεια καὶ τὸ ψυχικὸν μεγαλεῖον τῶν Βασιλέων, ἀκάμπτων πρὸ πάσης πιέσεως.

Εἰς τὴν τρίτην πράξιν, οἱ ἔως τώρα φαινόμενοι χωριστά, συνεννοῦνται Ὁ συνδυασμὸς τῶν ψυχῶν συντελεῖται πρὸ τῶν ὀμμάτων τοῦ καταγοητευμένου θεατοῦ, καὶ ἰδοῦ, εἰς τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον, ὅπου πρόκειται νὰ συζητηθῇ ἡ ἀπάντησις εἰς τὸ τελεσίγραφον τῆς Τουρκίας, ἡ Βασίλισσα παρακαθῆται πλησίον τοῦ Βασιλέως. Μεταξὺ τῶν ὑπουργῶν, ὡς εἶπαμεν, ὑπάρχουν καὶ οἱ δισταχόντες. Ἀλλὰ κανεὶς δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἴπῃ ποῖος ἀπὸ τοὺς δύο ὀργίζεται κατὰ τούτων καὶ διαμαρτύρεται περισσότερο, ὁ Ὄθων ἢ ἡ Ἀμαλία. Καὶ ἡ υπερτάτη ἀπόφασις λαμβάνεται ἐκεῖ σύμφωνα μετὰ τὴν θέλησιν τῶν Βασιλέων. Λήγει τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον καὶ ἀναγγέλλεται ὅτι αἱ Αὐτῶν Ἐξοχότητες οἱ πρέσβεις τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γαλλίας, εἶνε ἔξω καὶ ζητοῦν νὰ ἴδουν τὸν Βασιλέα.

Καὶ ὁ Ὄθων ἀπαντᾷ:

— Εἰπέτε εἰς τοὺς κυρίους αὐτοὺς ὅτι δὲν δέχομαι!

Ὁ κύβος ἐρρίφθη! Τώρα ἔμπρός! Χάριν τῆς ἰδέας των, ἢ ὁποία εἶνε ἡ ἰδέα τοῦ ἔθνους, οἱ μεγάλοι Βασιλεῖς δὲν διστάζουν νὰ θυσιάσουν τὴν ἡσυχίαν των, τὸν θρόνον των, τὴν ζωὴν των, τὰ πάντα. Ἐμπρός! Ἀλλὰ κατὰ ἰσχυρότερον ἀπὸ αὐτοὺς, μοιραίως ἰσχυρότερον, τραγικῶς ἰσχυρότερον, διατάσσει ὁπίσω. Τὸ μαρτύριον τῶν Βασιλέων, οἱ ὁποῖοι εἶχαν νὰ παλαίσουν κατὰ τῆς ὑποψίας, τῆς πλάνης, τῆς παρεξηγήσεως — μήπως δὲν ἐνομιζοντο ὄργανα τῆς Ῥωσσίας; — τῆς ἀντιδράσεως τῶν φρονίμων καὶ τῶν συμφεροντολόγων, τὸ πολυήμερον τοῦτο μαρτύριον κορυφούται διὰ τῆς βίας, τὴν ὁποίαν ἐξασκοῦν κατ' αὐτῶν οἱ Ἰσχυροί. Ἀρχίζει ἡ τετάρτη πράξις καὶ ὁ Ὄθων κλαίει τὸ χαμένον του ὄνειρον. Ἰδοῦ ἡ Κατοχή... Τὰ ἀγγλικά καὶ γαλλικά πλοῖα ἐφάνησαν εἰς τὸν Πειραιᾶ, ἀπεβίβασαν στρατεύματα, καὶ Ἀγγλος ἀξιωματικὸς, μόλις ἀποβιβασθεὶς, ἔτυψε τοὺς διὰ σκήπτρον τὴν γῆν, εἰς σημεῖον ὅτι τὴν ὑπεδούλωσε... Ὁχι! οἱ Βασιλεῖς τώρα πλέον δὲν θὰ φύγουν ἐπάνω εἰς τὰ λευκά των ἄλογα, νὰ ἀνάψουν τὴν φωτιὰν ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον τοῦ ἑλληνισμοῦ. Οἱ γηραιοὶ καπεταναῖοι τοῦ Ἀγῶνος, οἱ ὁποῖοι ἀνεیرهύοντο νὰ κούσουν ἄλλην μίαν φορὰν τὸ τοῦφεκι, πρὶν νὰποθάνουν, ἐπιστρέφουν ἀπρακτοὶ πρὸ τῆς βίας καὶ εἶνε ἔτοιμοι νὰ σπάσουν τὰ ἄχρηστα ὄπλα των. Εἰς τὴν πόλιν βασιλεύει τρομοκρατία· τὰ καταστήματα ἐκλείσαν, ὁ λαὸς εἶνε εἰς ἀπόγνωσιν. Καὶ ὁ βασιλεὺς πρέπει νὰ ὑποχωρήσῃ. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἥτταν του πόσον εἶνε μεγάλος! Ὅταν ἐπιστρέφῃ ἀπὸ τὴν αἴθουσαν τοῦ Θρόνου, ὅπου ὑπεχρεώθη νὰ δώσῃ

ἐνόπιον τῶν Πρέσβειων προφορικὴν διαβεβαίωσιν «οὐδετερότητος».

— Μὴ κλαίτε! φωνάζει πρὸς τοὺς ἀπελπισμένους πολεμιστάς. Ἡ ἤττα μας εἶνε νίκη. Ἠναγκάσαμεν τοὺς ἰσχυροὺς νὰ φανοῦν βαρβαρότεροι ἀπὸ ὅ,τι εἶνε. Τοῖς ἐδείξαμεν ὅτι ζῶμεν!

Καὶ τὸ δρᾶμα τελειώνει

***

Ὁ κ Βώκος — ἴσως διὰ νὰ μὴ σκανδαλίση... τοὺς ἀμαθεστέρους, — ὀνομάζει τὸ ἔργον τοῦ ἀπλῶς «ἱστορικὴν σκηνογραφίαν». Ἄλλ' εἶνε δρᾶμα, τέλειον δρᾶμα. Ἐκτυλίσσεται μὲ ἀρχὴν, μὲ μέσση καὶ μὲ τέλος, ὡς κατὰ ὄργανικόν, ζωντανόν, ἀπὸ τὸ ὅποιον τίποτε δὲν εἰμπορεῖς ν' ἀφαιρέσης ἢ νὰ μεταθέσης. Εἰμπορεῖτε νὰ τὸ ἀναπαραστήσετε καὶ ἀπὸ τὴν ἀτελὴ περιλήψιν, τὴν ὁποίαν ἔδωσα ἀλλὰ δὲν θὰ σᾶς μεῖνῃ ἀμφιβολία, ἂν τὸ ἰδῆτε ἀπὸ σκηνης. Ἐξ ἀρχῆς θὰ κινήσῃ τὸ ἐνδιαφέρον σας, καὶ βαθμηδὸν θὰ σᾶς δεσμεύῃ ἕως ὅτου ἡ συγκίνησίς σας φθάσῃ εἰς τὸ κατακόρυφον. Ὀλόκληρον εἶνε μία μεγαλοπρεπὴς πάλῃ κατὰ τῆς ἐξωτερικῆς πιέσεως, ὡς θὰ ἐλέγαμεν κατὰ τῆς Μοίρας. Παλαίον οἱ Βασιλεῖς, καὶ μαζί των παλαίει ἡ Ἑλλάς, τὴν τύχην τῆς ὁποίας τὸ δρᾶμα τοῦτο ἐξεκονίζει ἴσως ἀπαξ διὰ παντός... Κάθε πράξις του εἶνε δυνατωτέρα ἀπὸ τὴν ἄλλην, καὶ εἰς ὅλην αὐτὴν τὴν διαδοχὴν τῶν ὡραίων σκηνῶν καὶ τῶν εὐτυχῶν ἐπεισοδίων, αἰσθάνεσθε τὸν ἐνωτικὸν κρῖνον, ἀντιλαμβάνεσθε τὴν κεντρικὴν ἰδέαν, ὡς ἐστὶν μὲ τὴν ἀκτινοβολίαν τῆς. Εἶνε δρᾶμα τοῦ τελειότερου νεοκλασσικοῦ τύπου, γραμμένον μὲ βαθεῖαν αἰσθησὶν τοῦ θεάτρου, ἀυστηρῶς σχεδιασμένον, λιτώτατον, εὐγενές, ἀριστοτεχνικόν. Τὸ ἤκουσα δύο φορές μὲ τὴν μεγαλειότεραν ἀπόλαυσιν. Καὶ δὲν ἤθρα οὔτε μίαν φράσιν, σχεδὸν οὔτε μίαν λέξιν ποῦ νὰ μὴ χαρακτηρίξῃ, νὰ μὴ διαφωτίξῃ, νὰ μὴ εἶνε βαλμένη κατ' ἀνάγκην, ἀπὸ τῆς ἀνάγκης τοῦ συνόλου μέχρι τῆς ἀνάγκης τῶν λεπτομερειῶν.

Καὶ τὸ δρᾶμα εἶνε ἐθνικὸν καὶ πατριωτικόν Ὅχι μόνον διότι τὸ θέμα εἶνε τοιοῦτον, ἀλλὰ διότι ἡ ψυχὴ τοῦ συγγραφέως εἶνε ἐθνικὴ καὶ πατριωτικὴ. Ἄλλὰ προπάντων διότι ἡ τέχνη του εἶνε τέχνη. Τὸ ἴδιον θέμα εἰς τὰς χεῖρας ἄλλου, ὀλιγώτερον δεξιῶ τεχνίτου, ἢ θὰ καταντοῦσε ἀφόρητος σωβινιστικὴ λογοκοπία, ἢ θὰ ἐγένετο πῶς νὰ τὸ εἶπω; — ἀπρόσιτον διὰ τὸν κόσμον, ἄχρον, ἀχαρακτήριστον, ἢ ἂν θέλετε, *μαλλιάρον*. Πρὸς τοῦτο θὰ ἤρκει νὰ λεπτολογῆσῃ ὁ συγγραφεὺς τοὺς διστακτικούς καὶ τοὺς φρονίμους, νὰ θελήσῃ νὰ κρίνῃ τὰς κάπως τρολλὰς ἰδέας τοῦ Ὀθωνος καὶ τῆς Ἀμαλίας καί, ἀναπόσπαστον διὰ τοὺς θηρευτάς τῆς ἰδανικῆς ἀληθείας, — νὰ κάμῃ ὅλα τὰ πρόσωπα νὰ ὀμιλοῦν τὴν ἀγνήν δημοτικὴν. Ἄλλ' ὁ βλέπων τὸ δρᾶμα τοῦ κ Βώκου, πείθεται ἀδιστακτικῶς ὅτι αὐτὸς εἶνε ὁ Ὀθων, ὅτι αὐτὴ εἶνε ἡ Ἀμαλία, ὅτι καὶ οἱ δύο εἰς ὅσα λέγουν καὶ κάμνουν ἔχουν δίκαιον, καὶ ὅτι τὸ ἄδικον εὐρίσκεται μὲ τοὺς φρονίμους τοὺς διστακτικούς καὶ τοὺς ἰσχυροὺς. Τοῦτο ἦτο τόσο ἀπαραίτητον διὰ τὴν τελείαν ἐντύπωσιν, διὰ τὴν συγκίνησιν τοῦ θεατοῦ, ὅσον καὶ ἡ ἀπαράμιλλος σκηρικὴ οἰκονομία, ὅσον καὶ τὰ *φινάλε* τῶν πράξεων ὅλων, τὰ ὁποῖα θὰ ἐξήλευεν ὁ μεγαλειότερος σκηρικὸς τεχνίτης, ὅσον καὶ ἡ καθαρῆς τῆς ἐποχῆς, ἡ ἀληθεστάτη τὴν ὅποιον μεταχειρίζονται συνομιλοῦντα τὰ ὑψηλὰ πρόσωπα τοῦ δράματος, — ἐκτὸς βέβαια τοῦ ἀφελοῦς καὶ ἀμμήτου ἐκείνου ἀυλάρχου, τοῦ Γενναίου Κολοκοτρώνη, ὁ ὁποῖος κάμνει τὰς πλέον χαριτωμένας σκηνας, καὶ ὁ ὁποῖος ἀγνοεῖ τόσο τὴν καθαρῆσαν, ὅσον... καὶ τὴν ἐθιμοτυπίαν.

Ἀπεριφράστως καὶ ἀπροκαλύπτως, θεωρῶ τὴν «Κατοχὴν» τοῦ κ Βώκου ὡς τὸ τελειότερον, τὸ μεγαλειότερον θεατρικὸν ἔργον, τὸ ὅποιον ἐγράφη κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους εἰς τὴν Ἑλλάδα. Καὶ ὅταν

ἔχω αὐτὴν τὴν ἐντύπωσιν, ἐννοεῖτε πολὺ καλά ὅτι κατ' οὐδένα τρόπον θὰ ἤθελα νὰ παραμερίσω τὸν ἐνθουσιασμόν μου ἄ, κατήτησε τόσῳ σπάνιον πρᾶγμα ὁ ὡραῖος αὐτὸς ἐνθουσιασμός! — διὰ νὰ λεπτολογῆσω ἕως νὰ εὔρω ἐλαττώματα

Ὅσον διὰ τὴν πολυθρόλητον «ἱστορικὴν ἀκρίβειαν» αὐτὴν πλέον τὴν ἀφίνω εἰς τοὺς νεαροὺς ἢ γηραιούς ἱστοριοδίφας...

Τὸ ἔργον ἐπαίχθη τόσο καλά, ὅσον ἦτο τοῦτο δυνατόν εἰς τὰς ὑπαιθρίους Ἀθήνας. Ὁ κύριος Πέτρος Λέων ἐζωντάνευσε τὸν Ὀθωνα κυριολεκτικῶς, ἡ κυρία Κουκούλα ἔβαλε τὰ δυνατὰ τῆς διὰ νὰ φανῇ ἀνταξία τοῦ Ἀμαλίας καὶ σχεδὸν τὸ κατώρθωσε. Καὶ τὰ ἄλλα πρόσωπα ἔπαιξαν πολὺ καλά. Προπάντων ὁ κ. Βεᾶκης, ὁ ὑποδυθεὶς τὸν πρέσβυν τῆς Γαλλίας. Αἱ ἐνδυμασίαι καὶ αἱ σκηνογραφίαι, ὀφειλόμεναι εἰς τὴν εὐγενὴ χορηγίαν τοῦ κ Κωστοπούλου — ὁ ὁποῖος καὶ ἂν ζημιωθῇ, πάλιν θὰ εἶνε κερδισμένος. εἰς τὰς ὁδηγίας τοῦ κ Βώκου καὶ εἰς τὰ σχέδια τοῦ καλλιτέχνου κ Θωμοπούλου, πιστόταται καὶ εὐάρεστοι. Μὰ τὴν ἀλήθειαν, θὰ εἶνε θαῦμα ἂν ὑπὸ τοιούτους ὄρους ἢ «Κατοχῇ» ἢ ἐνθουσιάζουσα καθ' ἐσπέραν τὰ πλήθη, δὲν φθάσῃ γρήγορα εἰς τὴν ἑκατοστήν.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ